

Оценка на информационните компетентности на студентите от първи курс във Философски факултет на СУ "Св. Кл. Охридски"

(резултати от проект "Изследване и анализ на информационните компетентности на студентите от Философски факултет на СУ "Св. Кл. Охридски" № 124/2016 по фонд „Научни изследвания на СУ „Св. Кл. Охридски“)

Доц. д-р Елица Лозанова-Белчева

Въвеждането на термина „информационна грамотност” е свързано с името на Пол Зурковски и неговия доклад „Взаимоотношения и приоритети в сферата на информационното обслужване“¹ от 1974 г., където той отбелязва че *„информацията не е знание, тя е концепции или идеи, които навлизат в индивидуалното поле на възприятие, оценяват се и се усвояват като затвърдяват или променят личната представа за действителността и/или способността за действие“* и за да *„бъдеш информационно грамотен, означава да можеш да откриеш това, което е познато или известно във всяка област“*.

Информационните компетентности на студенти от всички образователни степени са обект на анализ през последните 10-15 години в изследванията на водещи експерти, занимаващи се с качество на образователния процес, акредитация на учебните заведения, както и на някои образователни, библиотечни и научни организации. Разработват се различни инструменти за оценка на нивото на информационна грамотност, за да се открият „слабите места“ и да се предложат адекватни обучителни методи за тяхното преодоляване с визията, че информационната грамотност *„предоставя ключа за ефективен достъп, използване и създаване на съдържание в подкрепа на икономическото развитие, образованието, здравеопазването и услугите за хората, както и на всички останали аспекти на съвременните общества”* (Александрийска декларация, 2005 г).

---

¹ Zurkowski, P. The information service environment: relationships and priorities (Report ED 100391), National Commission on Libraries and Information Science, Washington DC. 1974. In: European Conference on Information Literacy (ECIL), 22-25 October 2013: Abstracts. Eds. Kurbanoglu, S.; Grassian, E. ; Mizrachi, D.; Catts, R.; Akca, S.; Špiranec, S. Istanbul. 2013. Ankara: Hacettepe University, Department of Information Management, 2013. p. 268-279. [Viewed 10.05.2016]. Available from: http://ecil2013.ilconf.org/docs/ecil2013_abstracts.pdf

Една от най-цитираните дефиниции за информационна грамотност е тази на Американската библиотечна асоциация (ALA)¹² от 1989 г., където се посочва, че „... за да бъде човек информационно грамотен, трябва да е в състояние да разпознае кога има информационна потребност, да има вецината да определи местонахождението, да оцени и да използва ефективно необходимата информация. Информацията може да бъде представяна в голям брой формати, но терминът „информация“ се отнася повече за написаното и отпечатаното слово. Другите грамотности като визуална информация, медия, компютър, работа в мрежа и други се подразбират косвено като медийна компетентност“.

Концепцията за информационната грамотност и нейната значима роля в образователния процес, както и в контекста на концепцията за учене през целия живот е акцент в дискусиите на различни международни форуми и е залегнала в основата на техните заключителни становища:

- **В Пражка декларация** за информационно грамотно общество² - приета на международна конференция в Прага организирана от Националния форум за информационна грамотност (NFIL), ЮНЕСКО и Националния комитет за библиотечно-информационни науки през 2003 г., според която информационната грамотност „включва познаване на нечии потребности от информация и умения за идентифициране, локализиране, оценяване, организиране и ефективно използване на информационните за решаването на въпроси или проблеми е предпоставка за ефективно участие в информационното общество и е част от правото на обучение през целия живот“.
- **В Александрийската Декларация** - приета през 2005 г. на Националния форум за информационна грамотност и учене през целия живот, информационната грамотност се определя като „възможност на хората с различно обществено положение и занятие ефективно да търсят, оценяват, използват и създават информация с цел постигане на техните лични, социални, професионални и образователни цели; ...ИГ предоставя ключа за ефективен достъп, използване и създаване на съдържание в подкрепа на икономическото развитие, образованието, здравеопазването и

---

² UNESCO. The Prague Declaration "Towards an Information Literate Society". 2003. [Viewed 5.08.2016]. Available from: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/PragueDeclaration.pdf>

услугите за хората, както и на всички останали аспекти на съвременните общества“.

- В **Декларацията от Фез**³ - приета на първият международен форум за медийна и информационна грамотност, организиран от ЮНЕСКО, Университета „Sidi Mohamed Ben Abdellah“ (Мароко), Организацията за ислямско образование, наука и култура (ISESCO), Арабското бюро на образованието за държавите от Персийския залив (ABEGS) и „Алиансът на цивилизациите“ на ООН (UNAOC), проведен на 15-17 юни 2011 г. в гр. Фез, Мароко, се поставя акцент върху това, че *„днешната дигитална ера и развитието на комуникационните технологии налагат комбинацията на медийната грамотност и информационната грамотност, за да се постигне устойчиво човешко развитие, изграждане на участие на гражданските общества и да допринесе за обединяването на усилията за един устойчив свят на мира, свободата, демокрацията, доброто управление и насърчаването на конструктивен межкултурен диалог, обмен на знания и взаимното разбирателство“.*
- В **Московската декларация** за медийна и информационна грамотност⁴ - приета на конференцията на ЮНЕСКО и ИФЛА, проведена в Москва на 24–28 юни 2012 г., в която се констатира необходимостта обществото да повиши, както знанията си за медийна и информационна грамотност, така и да се увеличи интересът към този вид грамотност в международен мащаб.

Направеният преглед на литературата показва, че като синоним на термина „информационна грамотност“ (макар и по-рядко) се използва терминът „информационна компетентност“ за означаване на *способността на човек самостоятелно да търси, подбира, анализира, организира и предава информация*⁵. Среща се и припокриване на понятията „информационна грамотност“ и „информационна култура“ най-вече в българските и руските научни публикации, докато в американската и западноевропейската

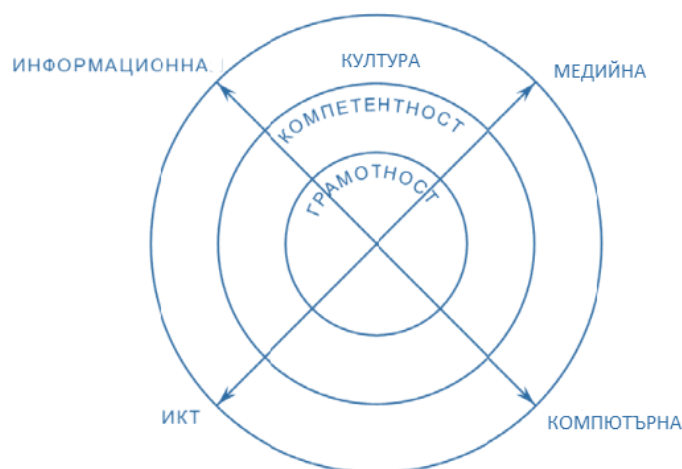
³ UNESCO. Fez Declaration On Media And Information Literacy. 2011. [Viewed 10.07.2016]. Available from: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/Fez%20Declaration.pdf>

⁴ The Moscow Declaration on Media and Information Literacy. Moscow, 28 June 2012. [Viewed 10.08.2016]. Available from: <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/moscow-declaration-on-mil-en.pdf>.

⁵ Виноградова, Татьяна С. Информационная компетентность: проблемы интерпретации. В: *Человек и образование*, 2012, №2, с. 93. [Прегледан на 7.5.2016]. Достъпно от: <http://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnaya-kompetentnost-problemy-interpretatsii>

теоретична рамка двете понятия се разграничават, независимо, че при някои автори има сходни дефиниции. Като илюстрация за обвързаността между отделните концепции можем да посочим модела на Татяна Виноградова⁶ (фиг.1), която очертава границите на разглежданите термини и поставя „информационната култура“ като обобщение на „информационната грамотност“ и „информационните компетентности“.

Фиг. 1.

Трябва да отбележим обаче, че според редица изследователи тези понятия имат доста близки характеристики и акцентират върху изграждането на умения за откриване на релевантна на нашите потребности информация и използването ѝ в ежедневието, в работата или обучението. Също така всички изследвани източници обръщат внимание върху важността от притежаване на „информационна грамотност“/„информационна култура“/ „информационни компетентности“ и надграждането им във всички етапи на образователния процес за успешна професионална и личностна реализация.

В България няма утвърдено понятие за информационна грамотност, често в изследванията по темата се замества с „информационна култура“ и се коментират уменията за работа с информация като „информационни умения“ или „информационни компетентности“. Също така не е идентифицирана уеднаквена практика за изследване на информационните компетентности на студенти от ВУЗ, макар че има някои добри примери.

⁶ Виноградова, Татяна С. Информационная компетентность..., с. 94.

В рамките на научноизследователски проект на тема "Изследване и анализ на информационните компетентности на студентите от Философски факултет на СУ "Св. Кл. Охридски" на катедра "Библиотекознание, научна информация и културна политика" на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ беше проучена и анализирана международната практика в областта на оценката на информационната грамотност на студенти във всички образователни степени на висшето образование.

Основната цел на проекта е да се подберат най-добрите международни методики за изследване на информационните компетентности на студенти във висшите учебни заведения и да се изработи въпросник, който да идентифицира нивото на владеене на информационни компетентности у студентите. Конструирването на подобен инструментариум ще даде възможност той да се прилага за обективна оценка на информационната грамотност на студентите още на „входа“ им в университета, тъй като в България няма уеднаквена практика за изследване на информационните компетентности на студенти от ВУЗ. Конкретната идея на проекта е да се апробира разработеният модел сред студентите от първи курс на специалностите на Философски факултет през академичната 2016/2017 г., което ще доведе до натрупване на емпирични данни и тяхното интегриране в собствена база от данни, обработване и обобщаване.

Изпълнението на проекта по осъществяване на заложените цели и задачи включваше проучване на международните инициативи, насочени към оценка на информационните умения на студентите във ВУЗ. Бяха анализирани руски и западноевропейски (Франция, Великобритания, Германия и др.) разработки в тази посока, като най-адекватни и приложими към настоящото изследване методики бяха идентифицирани в американската практика:

1. *Information Literacy Test - разработка на центъра за оценка и изследователски проучвания (Madison Assessment)*⁷ – тестът включва 60 въпроса, предложени от специалисти и библиотекари, занимаващи се с обучение по информационна грамотност.
2. *Проект SAILS (Standardized Assessment of Information Literacy Skills)*⁸ – в рамките на този проект са разработени и се предлагат различни платени решения за изследване

---

⁷ Swain, M., Sundre, D, Clarke, K. The Information Literacy Test (ILT). Test Manual. 2014. 13 p. Available from: http://www.madisonassessment.com/uploads/ILT%20Test%20Manual%20May%202014%20pdf_3.pdf

⁸ Project SAILS. 2006. Available from: <https://www.projectsails.org/>

на инф. компетентности на различни категории потребители, включително и студенти. Стандартизиращият въпросник се състои от 45 въпроса.

3. *Проекта на Университета Редландс⁹, част от програмата “Assessment in Action: Academic Libraries and Student Success на Асоциацията на Асоциацията на колежанските и изследователски библиотеки (ACRL - Association of College and Research Libraries).*
4. *Assessing Frist - Year Information Literacy At WPI¹⁰ - проект за изследване на информационните компетентности на студенти от първи курс на ВУЗ, включващ въпросник с 11 въпроса. Изследването се базира на разработена и апробирана методология през 2010 г.*
5. *Изследването „Information literacy skills of humanities, arts and social science tertiary students in Singapore“¹¹ акцентира върху провеждането на проучване и оценка на информационната грамотност на 534 студенти от университети в Сингапур.*
6. *Assessment of Information literacy skills among first year students¹² - проучване на практиката на Университета La Troube в Австралия, включващо анализ на резултатите от отговорите на 227 студенти от първи курс.*
7. *Assessing Information Literacy Skills: Developing a Standardized Instrument for Institutional and Longitudinal Measurement¹³-*
8. *Guidelines for Information Literacy assessment¹⁴- съдържащ основни препоръки за провеждане на проучване на информационните компетентности на потребителите.*

---

⁹ The Redlands University. Information Literacy & Library Engagement: Action Research: Assessment in Action Project Outline. Available from: <http://library.redlands.edu/assess>

¹⁰ Dao, K., Katzoff, G., Lipson, B., Pham, B. Assessing Frist - Year Information Literacy At WPI. IQP, Worcester: Worcester Polytechnic Institute, 2011. 82 p. Available from: https://web.wpi.edu/Pubs/E-project/Available/E-project-050311-153936/unrestricted/Info_Lit_Final.pdf

¹¹ Foo, S., Zhang, X., Chang, Y.K., Majid, S., Mokhtar, I.A., Sin, J., Theng, Y.L. Information literacy skills of humanities, arts and social science tertiary students in Singapore. In: Reference & User Services Quarterly, Vol. 53, N 1, 2013. Available from: https://www.ntu.edu.sg/home/sfoo/publications/2013/2013-RUSQ_fmt.pdf

¹² Yager, Z., Salisbury, F, Kirkman, L. Assessment of information literacy skills among first year students. In: The International Journal of the First Year in Higher Education, Vol.4, N 1, April, 2013, pp. 59-71. Available from: <https://fyhejournal.com/article/viewFile/140/158>

¹³ O'Connor, L., Radcliff, C., Gedeon, J. Assessing Information Literacy Skills: Developing a Standardized Instrument for Institutional and Longitudinal Measurement. In: ACRL Tenth National Conference, March 15-18, 2001, Denver, Colorado. Available from: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/pdf/oconnor.pdf>

¹⁴ Guidelines for Information Literacy assessment. Available from: <http://www.ifla.org/publications/guidelines-for-information-literacy-assessment>

9. *Information Competency Assessment Instrument*¹⁵ - състояща се от 40 въпроса скала за оценяване на информационната грамотност, разработена от Eastern Illinois University.
10. Проектът TRAILS (Tools for Real-time Assessment of Information Literacy Skills)¹⁶ – разработен от Kent State University – предлагащ два варианта въпросници – с по 30 и с по 10 въпроса.

Проучването върху разработени инструменти за изследване на информационните компетентности на студенти от ВУЗ, някои от които изброихме по-горе, показва че при 85% от всички тях основата на предложената методика е базирана върху *Стандартите за информационна компетентност във висшето образование „The Information Literacy Competency Standards for Higher Education“* на Асоциацията на колежанските и изследователски библиотеки (Association of College and Research Libraries - ACRL), приети през 2000 г., актуализирани през 2016 г.¹⁷

Стандартите за информационна грамотност на ACRL са пет и включват индикатори за измерване на представянето и резултатите, които показват в каква степен е придобит съответният стандарт (Приложение 1). Петте стандарта са следните:

- ✓ *Стандарт I - Информационно грамотният студент определя от какъв тип и мащаб е информацията, която му е необходима.*
- ✓ *Стандарт II - Информационно грамотният студент ефективно и ефикасно използва информацията.*
- ✓ *Стандарт III - Информационно грамотният студент оценява информацията и източниците и критично я вгражда в ценностната си система и базата си от знания.*
- ✓ *Стандарт IV - Информационно грамотният студент, индивидуално или като част от група, използва информацията ефективно, за да постигне определена цел.*

---

¹⁵ Information Competency Assessment Instrument. Available from: <http://jfmuller.faculty.noctrl.edu/icai.pdf>

¹⁶ TRAILS (Tools for Real-time Assessment of Information Literacy Skills). Available from: <http://trails-9.org/index.php?page=home>

¹⁷ ACRL. The Information Literacy Competency Standards for Higher Education [online]. 2000. [Viewed 30.06.2016]. Available from: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency>

- ✓ *Стандарт V - Информационно грамотният студент е икономически, правно и социално грамотен и осъзнава тези аспекти по отношение на продукта, който иска да създаде, като използва информацията етично и легално.*

Екипът на проекта подходи по същия път. На първо място бяха преведени на български език стандартите на ACRL и въз основа на проучените методики бе разработен модел на въпросник, състоящ се от 10 въпроса (тематични) + 2 въпроса (за информацията относно респондентите - пол и специалност).

Изследването бе планирано да се проведе през месец ноември и да обхване всички първокурсници от 8-те специалности на Философски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, в които има бакалавърски програми, а именно: *Философия, Психология, Публична администрация, Културология, Социология, Политология, Европеистика и Библиотечно-информационни науки.*

Предложеният инструментариум включва десет въпроса, като за всеки един от стандартите за информационна компетентност на ACRL са предвидени различен брой въпроси (табл. 1.). Те са определени в зависимост от степента на важност на компетентностите за студентите, включени в съответните стандарти (т.нар. „трансверсални компетентности“, необходими им за реализирането във всяка една област на обществения живот^{*}). По този начин за стандарт 1 и стандарт 2 са предвидени по 3 въпроса - това са основните стандарти, които измерват необходимите компетентности на студента в правилната ориентация за избор на източници и стратегия за търсене на информация. За стандарт 5 са предвидени два въпроса, свързани с демонстрирането на знания и умения за правилно цитиране на намерената информация.

---

^{*} Това са ключови компетентности, които представляват набор от знания, умения и нагласи и помагат на учащите да постигнат личностна реализация и, на по-късен етап от живота си, да намерят работа и да участват в живота на обществото. Те включват „традиционни“ умения като: „общуване на майчиния език; владеене на чужди езици; цифрови умения; грамотност и основни умения в областта на математиката и природните науки; както и хоризонтални умения като: умения за учене, процеса на обучението си, социална и гражданска отговорност, инициативност и предприемачество, културна осъзнатост и творчество. Вж. Ключови компетентности [онлайн]. В: *Европейска комисия. Образование и обучение*, 25.09.2015. [Прегледан 28.10.2015]. Достъпно от: ec.europa.eu/education/policy/school/competences_bg.htm; Brunello, Giorgio, Schlotter, Martin, Non-Cognitive Skills and Personality Traits: Labour Market Relevance and Their Development in Education & Training Systems. IZA Discussion Paper No. 5743. 2011. p. 5-8. [Viewed 16.09.2015]. Available from: <http://ssrn.com/abstract=1858066>; UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education. Transversal Skills in TVET: Policy Implications. Asia-Pacific Education System Review Series N 8. Bangkok: UNESCO Bangkok Office, 2015, p. 3-5. [Viewed 5.11.2015]. Available from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002347/234738E.pdf>

Стандарти 3 и 4 са представени с по един въпрос, тъй като те касаят разбирането, осмислянето и анализа на откритата информация и в този смисъл са близки като очаквани компетенции.

Таблица 1.

Въпрос №	Стандарт /Индикатор за измерване	Очакван резултат
<p>3. Кой информационен ресурс ще използвате за отправна точка, ако нямате достатъчно информация по темата?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Научно-популярно списание • Монография • Справочник/Енциклопедия • Вестник • Друго 	<p><u>Стандарт 1.</u> Информационно грамотният студент определя от какъв тип и мащаб е информацията, която му е необходима.</p> <p><u>Индикатор 2.</u> Информационно грамотният студент разпознава множество типове и формати потенциални източници на информация.</p> <p><u>в)</u> идентифицира стойностната информация и разликите между потенциални източници на информация в много формати (мултимедия, бази данни, уебсайтове, аудио/видео, книги);</p> <p><u>г)</u> идентифицира целта и предназначението на потенциалните източници на информация (популярни или академични, съвременни или исторически);</p>	<p>Студентите да успеят да идентифицират най-подходящия ресурс, който да ги насочи и да им предостави повече информация по тема, за която те не знаят нищо или съвсем малко.</p> <p>Очаквания отговор в този случай е „справочник/енциклопедия“. Умишлено не е дадена опцията „интернет“, защото тя не показва конкретика относно източника, който се ползва в интернет (напр. справочник, дисертация и т.н.).</p>

<p>4. Коя информация Ви е най-необходима, за да НАМЕРИТЕ конкретна книга в каталога (и традиционния, и електронния) на библиотеката?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Автор и/или Заглавие • Цвят и размер на книгата • Издателство • Сигнатура • Година на издаване • ISBN • Не знам 	<p><u>Стандарт 1.</u> <u>Индикатор 2.</u> а) знае как формално или неформално се създава, организира и разпространява информацията;</p>	<p>Очакваният отговор тук е: „Автор и/или заглавие“ и цели да се измери наличието или липсата на основни библиотечни компетентности у студентите.</p>
<p>5. Коя специфична информация Ви е необходима, за да ЗАЕМЕТЕ конкретна книга в библиотеката?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Автор и/или Заглавие • Цвят и размер на книгата • Издателство • Сигнатура • Година на издаване • ISBN • Не знам 	<p><u>Стандарт 1.</u> <u>Индикатор 2.</u> б) има познания за това, че знанието се организира в дисциплини, които влияят на начина на достъп до информацията;</p>	<p>Тук се цели студентът да покаже познания в разграничаването на критерии, по които се издирва и заема определен документ в една библиотека. В правилното посочване на отговора „сигнатура“ ще проличи именно тази основна и важна разлика.</p>
<p>6. Кои резултати ще бъдат РЕЛЕВАНТНИ на Вашето информационно търсене?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тези, които отговарят най-точно на критериите, по които търсите. • Тези, които не отговарят на Вашето търсене. • Тези, които косвено се доближават до търсената информация. • не знам 	<p><u>Стандарт 2 -</u> Информационно грамотният студент ефективно и ефикасно използва информацията. <u>Индикатор 4.</u> Информационно грамотният студент променя стратегията си на търсене на информация, ако това е необходимо. <i>Резултатите включват:</i></p>	<p>Терминът „релевантен“ е свързан с една от основните информационни дейности, а именно – информационното търсене. Чрез правилното посочване на отговора „Тези, които отговарят най-точно на критериите, по които търсите“, студентът ще покаже компетентност в анализа на получените резултати от своето търсене. Ще покаже и умения за</p>

	<p>а. оценява количеството, качеството и адекватността на намерените резултати, за да определи дали трябва да използва алтернативни информационни системи или методи;</p>	<p>разграничаване на релевантна информация, от информационен шум или забелязване на информационна загуба.</p>
<p>7. Каква функция изпълняват логическите оператори AND, OR, NOT (И, ИЛИ, НЕ)?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Комбинират два или повече критерия за търсене, като стесняват или разширяват получените резултати. • Свързват еднородните части в простото изречение и биват наричани съюзи. • не знам 	<p><u>Стандарт 2</u> - Информационно грамотният студент ефективно и ефикасно използва информацията.</p> <p><u>Индикатор 2.</u> Информационно грамотният студент изгражда и прилага ефективно създадени стратегии за търсене на информация.</p> <p>а) разработва план за изследване, подходящ за метода на изследване;</p> <p>д) прилага стратегията в различни информационни системи, използвайки различни интерфейси и търсещи машини, с различни езикови команди, протоколи и параметри на търсене</p>	<p>Правилният отговор е: „Комбинират два или повече критерия за търсене, като стесняват или разширяват получените резултати“ и показва разбиране на ролята и значението на булевите оператори, базирани на булевата алгебра осъществяване на информационното търсене</p>
<p>8. Ако пишете курсова работа по темата "Културна политика на България през периода 2000 - 2016 г.", как ще</p>	<p><u>Стандарт 2.</u></p> <p><u>Индикатор 2.</u></p> <p>Информационно грамотният студент изгражда и прилага</p>	<p>Очаква се студентът да посочи правилния отговор : "културна политика" AND България AND 2000-2016“,</p>

<p>формулирате запитването си в информационна система?</p> <ul style="list-style-type: none"> • "културна политика" AND България AND 2000-2016 • "Културна политика на България през периода 2000 - 2016 г." • културна OR политика AND България NOT 2000-2016 • не знам 	<p>ефективно създадени стратегии за търсене на информация.</p> <p>в) селектира контролирана терминология, специфична за дисциплината или ресурса, от който се черпи информация;</p> <p>г) конструира стратегия за търсене, използвайки подходящите за информационната система функционални възможности (вградени индекси и тезауруси);</p>	<p>като този въпрос е обвързан с предходния.</p>
<p>9. Прочетете текста и посочете по какъв начин е най-подходящо да споменете идеята на автора.</p> <p>„Един от основните спорове между специалистите, разработващи въпросите на категорията определеност ~ неопределеност в английския и френския език, е свързан с определянето на статута (специфичен или неспецифичен) на определени типове именни групи, съотнесени с конкретен референт“</p> <p>(Източник: Станков, В. За неопределените именни синтагми, изразяващи специфичност/неспецифичност. В: Български език, 1989, № 1, с. 14–27.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • В студията си от 1989 г., посветена на семантичните особености на категорията определеност ~ неопределеност при имената, изтъкнатият наш езиковед В. Станков очертава една от основните 	<p><u>Стандарт 4</u> - Информационно грамотният студент, индивидуално или като част от група, използва информацията ефективно, за да постигне определена цел.</p> <p><u>Индикатор 1.</u> Информационно грамотният студент прилага новата и старата информация, за да планира и създаде определен продукт или представяне.</p> <p>в) интегрира новата и старата информация, включвайки цитати и перифразиране, по подходящ начин;</p>	<p>С този въпрос се цели демонстрирането от студента на умения за разбиране и обобщаване на основните идеи в даден текст.</p>

<p>дискусии между специалистите, а именно „определянето на статута (специфичен или неспецифичен) на определени типове именни групи, съотнесени с конкретен референт“ (Станков 1989: 124).</p> <ul style="list-style-type: none"> • В научната литература се посочва един от основните спорове между специалистите, разработващи въпросите на категорията определеност ~ неопределеност в английския и френския език и че той е свързан с определянето на статута (специфичен или неспецифичен) на определени типове именни групи, съотнесени с конкретен референт. • Според мен един от основните спорове между специалистите, разработващи въпросите на категорията определеност ~ неопределеност в английския и френския език, е свързан с определянето на статута (специфичен или неспецифичен) на определени типове именни групи, съотнесени с конкретен референт. • не знам 		
<p>10. Кое е правилно според Вас от етична и законова гледна точка?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ако използвате ресурс, който е безплатен може да не посочвате кой е неговият автор. • Винаги трябва да посочвате (цитирате) кой е авторът на източника, който ползвате. 	<p><u>Стандарт 5</u> - Информационно грамотният студент е икономически, правно и социално грамотен и осъзнава тези аспекти по отношение на продукта, който иска да създаде, като използва информацията етично и легално.</p>	<p>Тук се очаква студентът да идентифицира единственият правилен от законова и етична гледна точка отговор – „Винаги трябва да посочвате (цитирате) кой е авторът на източника, който ползвате“.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Ако ползвате част от текст, то не трябва да посочвате неговия източник. • Ако откриете изображения (снимки) публикувани в Интернет без посочен автор, може да ги използвате като свои и да не цитирате източника им. • не знам 	<p><u>Индикатор 1.</u> Информационно грамотният студент разбира повечето етични, правни и социално-икономически аспекти, свързани с информацията и информационната технология.</p> <p>г) демонстрира компетенции относно интелектуалната собственост, запазените права, както и регламентираната употреба на авторски материали.</p> <p><u>Индикатор 2.</u> Информационно грамотният студент спазва законите, регулациите, институционалните политики и норми, свързани с достъпа и използването на информационни източници.</p> <p>е) разбира на същността на плагиатството и не представя чужди продукти за свои;</p>	
<p>11. Как ще обобщите проучената от Вас литература по темата "информационен одит"?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сред първите автори, които разсъждават върху възможностите на информационния одит, като средство за подпомагане дейността на 	<p><u>Стандарт 3 -</u> Информационно грамотният студент оценява информацията и източниците и критично я вгражда в ценностната си</p>	<p>Основната задача на този въпрос е да идентифицира уменията на студента да синтезира информация, идеи, възгледи от различни</p>

<p>информационния мениджър се открояват А. В. Куин [1], Д. Р. Уорлок [2], П. Д. Рейнолдс [3], Х. Л. Хендерсън [4], Р. Л. Баркър [5] и др.</p> <ul style="list-style-type: none"> • В края на 70-те и началото на 90-те години на XX век информационният одит не присъства толкова активно в изследователското поле на информационната наука, колкото през следващото десетилетие. • По своята същност информационният одит се състои не само в откриването на информационните ресурси и услуги, от които потребителите имат необходимост за изпълнението на своите професионални ангажименти, но как в действителност тези информационни ресурси и услуги се ползват. • не знам 	<p>система и базата си от знания.</p> <p><u>Индикатор 1.</u></p> <p>Информационно грамотният студент обобщава основните идеи, които могат да бъдат извлечени от събраната информация.</p> <p><u>б) перифразира идеите от текста със свои думи и подбира внимателно данните от него;</u></p> <p><u>Индикатор 3 -</u></p> <p>Информационно грамотният студент синтезира основните идеи, за да достигне до нови концепции.</p> <p><u>а) разпознава</u> взаимовръзките между концепциите и ги комбинира в потенциално полезни обобщения, подкрепени от съответните доказателства;</p>	<p>източници и да ги предава в обобщен вид.</p>
--	---	---

Въпросника, подготвен въз основа на разработената методика бе изпратен до 585 студента (записани при първо, второ и трето класиране, без допълнителния прием) от първи курс в редовна и задочна форма от специалностите на ФФ, както следва:

Философия - 113

Психология - 72

Публична администрация - 65

Културология - 64

Социология - 64

Политология - 63

Европеистика - 71

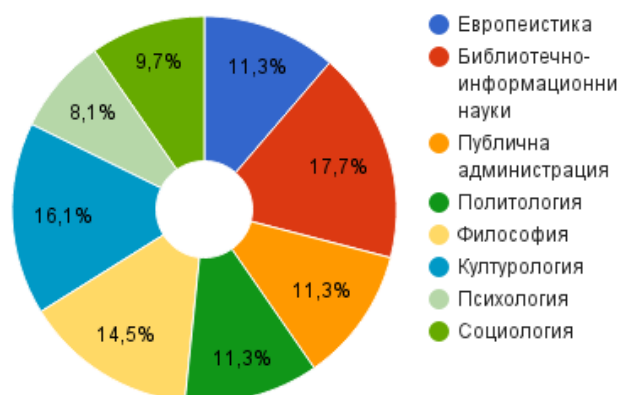
Библиотечно-информационни науки - 73

Въпросникът бе разработен във формуляр на Google Docs (<https://docs.google.com/>) – (Приложение 2). За целите на проучването беше избран персоналният подход, т.е. да се изплати линк към въпросника до всички 585 студента, за които бяха взети имейли от администраторите на СУСИ. Въпреки този подход, получените резултати бяха едва 62, но за целите на проектното изследване и апробиране на методиката като тестова версия са допустим брой.

Получените резултати от проведеното изследване на целите на научноизследователския проект и апробирането на изработения инструментариум аз изследване на информационните компетентности на студентите от първи курс в редовна и задочна форма на бакалавърските програми за обучение по специалностите на Философския факултет на СУ (без спец. Реторика, която няма бакалавърска програма), показват, че отговорилите 62 респонденти в процентно отношение са както следва (фиг.2):

Фиг. 2.

Разпределение по специалности

Разпределението полове е 72,6% жени и 27,4% мъже (фиг.3).

Фиг.3.

Въпросът, който показва познанията на студентите, за разграничаване на най-подходящите ресурси като начална точка за провеждане на информационно търсене, при недостатъчно познания по темата показва интересни данни (фиг.4.)

Фиг. 4

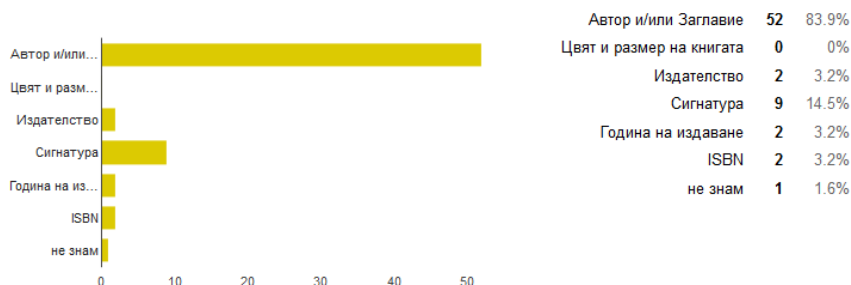
Научно-популярно списание	18 бр.	29%
Монография	14 бр.	22.6%
Справочник/Енциклопедия	15 бр.	24.2%
Вестник	2 бр.	3.2%
Друго (Интернет, Google)	15 бр.	27.4%
Друго (Библиотеки)	2 бр.	

Само 15 от респондентите са идентифицирали правилният отговор „Справочник/Енциклопедия“. Съвсем очаквано, голям брой отговори са получени като „друго“ и по-точно – посочен е като основен и предпочитан източник – Интернет. Не е ясно какво обаче точно се ползва в Интернет – енциклопедия (Уикипедия?) или научни списания, или други източници.

Следващите два въпроса са свързани с библиотечните познания и умения на студентите, а именно възможността им да намират и заемат библиотечни документи. Резултатите показват (фиг.5) и (фиг.6). Очевидно е, че студентите не правят разлика между критериите, по които се издирва литература в библиотечните каталози и необходимата им специфична информация, а именно - сигнатура.

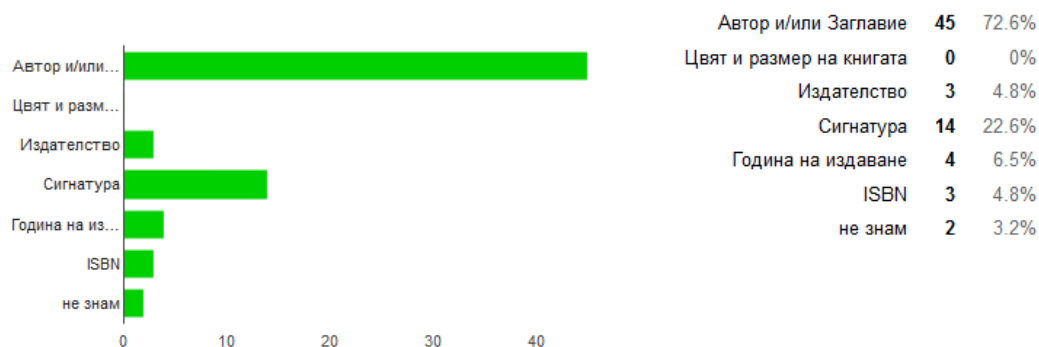
Фиг.5

Коя информация Ви е най-необходима, за да НАМЕРИТЕ конкретна книга в каталога (и традиционния, и електронния) на библиотеката?

Фиг. 6

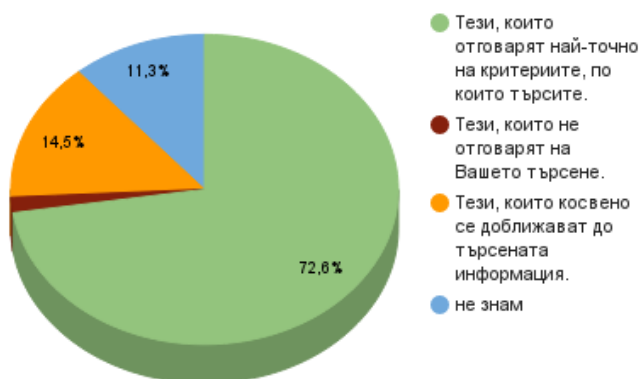
Коя специфична информация Ви е необходима, за да ЗАЕМЕТЕ конкретна книга в библиотеката?

Въпросът, свързан с уменията на студентите да идентифицират кои от намерените резултати са релевантни на техните запитвания и да ги отграничават от информационния шум показва, че студентите притежават тези компетенции – 72,6% от респондентите са отговорили правилно (фиг.7).

Фиг. 7

Кои резултати ще бъдат РЕЛЕВАНТНИ на Вашето информационно търсене?

Спорно е до колко респондентите познават булевата логика и възможностите на булевите оператори AND, OR, NOT, тъй като само половината от тях – 48,4% са

отговорили правилно, 29% са отговорили грешно, а 22,6% са отговорили, че не знаят (фиг. 8).

Фиг.8

Следващият въпрос е свързан с предходния и отново показва, че студентите очевидно не правят разграничение между функциите на булевите оператори (фиг.9). Грешните отговори тук преобладават.

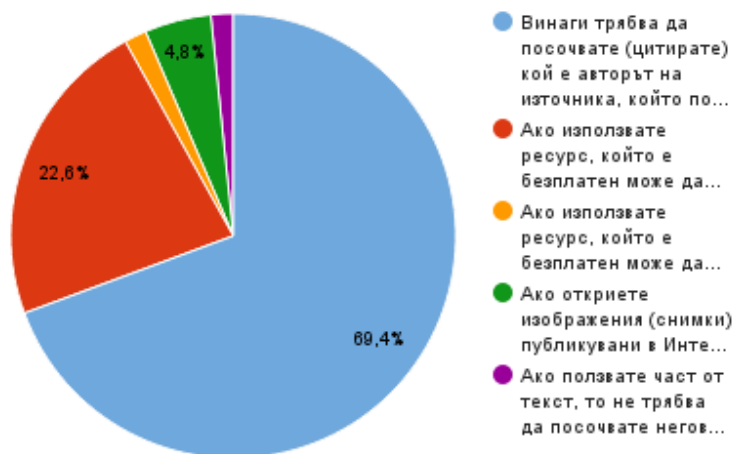
Фиг.9.

Обнадеждаващи са резултатите за правилното позоваване на цитираната литература, макар че практиката показва, че студентите не прилагат на практика тези си познания. Но все пак трябва да отбележим, че 69,4% са посочили правилният отговор. (фиг.10).

Фиг.10.

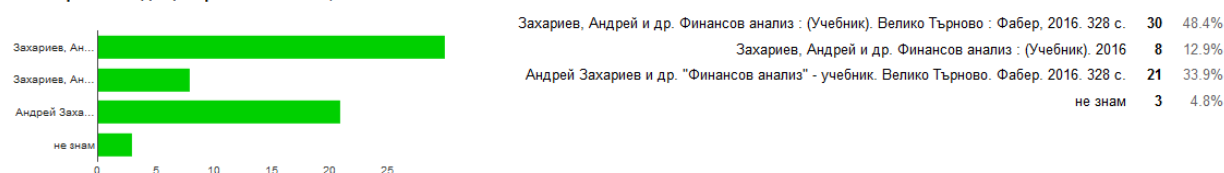
Кое е правилно според Вас от етична и законова гледна точка?

За съжаление правилното цитиране и използването на стандарти за цитиране не е толкова добре разпознаваемо от студентите, едва 48,4% са посочили правилния отговор (фиг.11.).

Фиг.11.

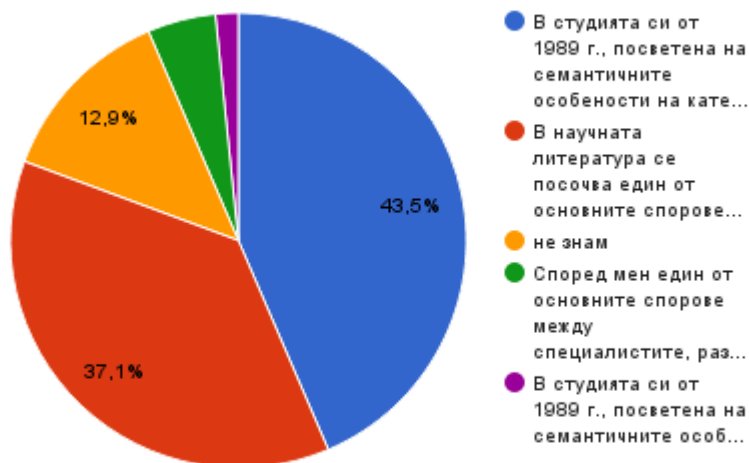
Как е правилно да цитирате източника, който сте използвали?

Семантичното вникване в текста и уменията за неговото синтезиране, осмисляне и позоваване е включено в последните въпроси (фиг.12) и фиг.13).

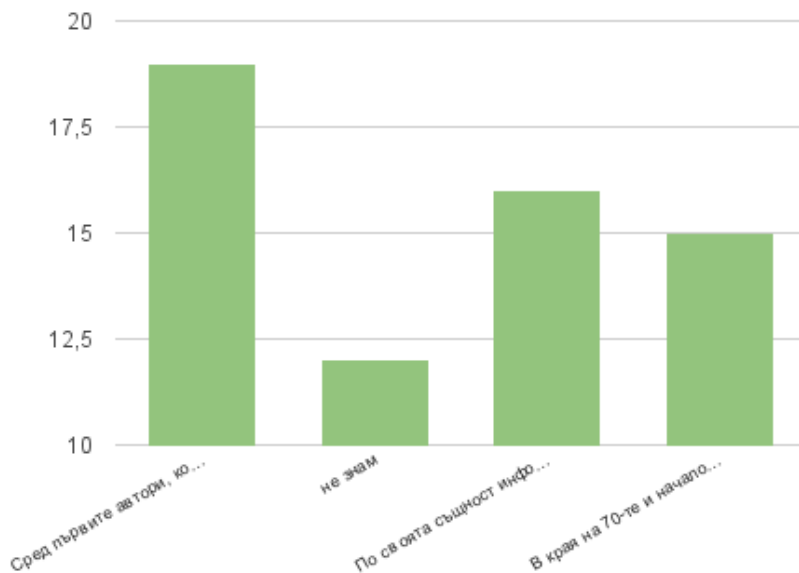
Фиг.12.

Прочетете текста и посочете по какъв начин е най-подходящо да споменете идеята на автора

Фиг.13

Как ще обобщите проучената от Вас литература по темата "информационен одит"?

Анализът на получените резултати показва, че респондентите покриват само някои от необходимите информационни компетентности:

Стандарт 1. Информационно грамотният студент определя от какъв тип и мащаб е информацията, която му е необходима. Индикатор 2. Информационно грамотният студент разпознава множество типове и формати потенциални източници на информация. а) знае как формално или неформално се създава, организира и разпространява информацията.

Стандарт 2. Информационно грамотният студент ефективно и ефикасно използва информацията. Индикатор 4. Информационно грамотният студент променя стратегията си на търсене на информация, ако това е необходимо. а. оценява количеството, качеството и адекватността на намерените резултати, за да определи дали трябва да използва алтернативни информационни системи или метод.

Стандарт 3 - Информационно грамотният студент оценява информацията и източниците и критично я въвежда в ценностната си система и базата си от знания. Индикатор 1. Информационно грамотният студент обобщава основните идеи, които могат да бъдат извлечени от събраната информация. б) перифразира идеите от текста със свои думи и подбира внимателно данните от него; Индикатор 3. Информационно грамотният студент синтезира основните идеи, за да достигне до нови концепции. а) разпознава взаимовръзките между концепциите и ги комбинира в потенциално полезни обобщения, подкрепени от съответните доказателства;

Стандарт 4. Информационно грамотният студент, индивидуално или като част от група, използва информацията ефективно, за да постигне определена цел. Индикатор 1. Информационно грамотният студент прилага новата и старата информация, за да планира и създаде определен продукт или представяне. в) интегрира новата и старата информация, включвайки цитати и перифразирание, по подходящ начин;

Стандарт 5. Информационно грамотният студент е икономически, правно и социално грамотен и осъзнава тези аспекти по отношение на продукта, който иска да създаде, като използва информацията етично и легално. Индикатор 1. Информационно грамотният студент разбира повечето етични, правни и социално-икономически аспекти, свързани с информацията и информационната технология. з) демонстрира компетенции относно интелектуалната собственост, запазените права, както и регламентираната употреба на авторски материали; Индикатор 2. Информационно грамотният студент спазва законите, регулациите, институционалните политики и норми, свързани с достъпа

и използването на информационни източници. е) разбира на същността на плагиатството и не представя чужди продукти за свои.

Необходими са сериозни усилия по посока на обучението по информационна грамотност на студентите във Философския факултет на СУ, както интегрирани в учебната програма, така и извън нея – в библиотеките на СУ, за да се постигне покриване на всички стандарти и усвояване на необходимите информационни компетентности.

Основните трансверсални умения, които студентите е желателно да изградят по време на своето обучение са следните:

- 1) концептуални компетенции (начин на мислене) - задълбочено мислене (с изграждане на взаимовръзки), иновативно мислене, решаване на проблеми, критическо мислене и др.;
- 2) практически компетенции (използване на информацията в ежедневието и работата) - медийна и информационна грамотност и умения за учене и
- 3) личностни компетенции (комуникация с хората) - социално общуване, работа в екип, самоуправление, гражданско участие в дигиталното общество, мултикултурен диалог¹⁸.

Тези компетентности подпомагат за по-бързото и ефективно социално интегриране, реализацията на пазара на труда, междуличностната комуникация, личностното развитие и адаптирането към продължаващите икономически, социални и технологични промени в съвременното общество. Ето защо, е важно да разгледаме по-детайлно критериалните системи на акредитационните агенции и да идентифицираме наличието на изискване за развиване на тези умения в университетите и в частност на информационната грамотност. Съпоставителният анализ на българската практика с някои добри световни образци ще ни даде отправна точка за сравнение и търсене на съизмерими показатели в акредитационния процес.

Критериалната система за институционална акредитация¹⁹ на НАОА е насочена към оценяването на ефективността на висшето училище (ВУ) и качеството на обучението в предлаганите от него области и професионални направления. В нея са разписани всички оценявани сфери на дейност на ВУ и критериите, които дават количествена характеристика:

1. Образователна дейност на висшето училище;
2. А. Научноизследователска дейност на

---

¹⁸ Conceptual Relationship of Information Literacy..., p. 29.

¹⁹ НАОА. Критериална система за институционална акредитация на Висшите училища. юни 2011. [Прегледан 10.05.2016]. Достъпно от: <http://www.neaa.government.bg/images/OA-IA/Kriterialna-sistema-IA-June-2011.pdf>

висшето училище; 2.Б. Научноизследователска, художествено-творческа, изпълнителска и спортна дейност; 3. Управление на висшето училище; 4. Конкурентоспособност на висшето училище (адаптивност). За всяка от тези сфери са предложени различни критерии и индикатори за измерване на тези критерии.

Обстойният анализ на Критериалната система показва, че в нито една от областите на дейност не присъства критерий за измерване на информационните компетентности на студентите или някой от елементите на информационната грамотност.

Единственият аспект, свързан косвено с изграждането на подобни умения, е констатирането на наличие на достъп до библиотечно-информационно обслужване и информационно осигуряване на учебния процес:

- ✓ Сфера на дейност 1 „Образователна дейност на висшето училище“ - критерий 1.4.2. „осигурен е свободен достъп до административното обслужване, до библиотечните фондове, до допълнителни форми на езиково и на компютърно обучение, до базите на спортна и художествено-творческа дейност“²⁰. Като се отчита броя на работните места за студенти и докторанти в библиотеките.
- ✓ Сфера на дейност 3 „Управление на висшето училище“ - критерий 3.3. „ВУ управлява и развива материално-техническата и информационната база, необходима за учебно-образователната, научно-изследователската и художествено-творческата дейност; измерител 3.3.2.1. „изграденост на информационната база във ВУ: библиотека, компютърна база ...“²¹. Като се измерва „достатъчен брой места в библиотеката на 100 студенти (средно приравнен брой“ и „достатъчен относителен дял на новопостъпилите библиотечни единици на хартиен и електронен носител през последните 5 години“.

Както става ясно, в критериите за оценка на образователния процес се акцентира само върху наличието на библиотека във висшето учебно заведение и достъп до информационни ресурси, които се свежда до брой места в библиотеката и новопостъпили библиотечни материали на студент. Разбира се, сред тях бихме могли за припознаем обучението на студентите за търсене и ползване на библиотечно-информационните ресурси (където има такава) като един от елементите на информационната грамотност. Но е важно да отбележим,

---

²⁰ Пак там, с. 9.

²¹ Пак там, с. 22-23.

че няма изрично подчертаване на тази важна компетентност, която студентите би трябвало да придобият и развият по време на своето обучение. Няма и вменияване на този ангажимент към библиотеките.

Разглеждайки чуждестранните акредитационни практики (напр. регионалните асоциации на САЩ) и съпоставяйки ги с българската, откриваме, че в техните стандарти за акредитация е обърнато специално внимание върху информационната грамотност:

- *Senior College and University Commission of the Western Association of Schools and Colleges (WSCUC)* - Стандарт 2. „Постигане на образователни цели чрез основните функции“, 2.2а „(Бакалавърските) програми гарантират развитието на ключови компетенции, включително, но не само, писмено и устно общуване, количествено мислене, **информационната грамотност** и критично мислене.²²

- *The Mid-Atlantic Region Commission on Higher Education (MSCHE)* – стандарт 11 „Образователни възможности“ – „Няколко умения, наричани по-долу "**информационна грамотност**" се отнасят за всички дисциплини в учебните планове на дадена образователна институция. Тези умения са свързани с компетентността на студента в издирване, обработване и разбиране на информация, независимо дали е открита чрез ресурсите и услугите на библиотека, в практиката, в резултат на теренни проучвания, чрез комуникация с експерти в професионалните общности, или чрез други средства. Ето защо, информационната грамотност е основен компонент на всяка образователна програма на всички образователни степени на висшето образование“. Стандарт 12 допълва, че информационната грамотност е онази свързваща компетентност, която е важна и за останалите придобити през ученето обучението ключови умения (ядро от познания).²³

- През 2016 г. *Комисията на институциите за висше образование (CIHE)* към *New England Association of Schools and Colleges (NEASC)* актуализира своите стандарти за акредитация - стандарт 4 „Академична програма“; 4.12. „Очакванията за студентските постижения, самостоятелно учене, **информационна грамотност**, изследователски умения и критична преценка са подходящи за специалността и образователната степен и в съответствие с

---

²² WSCUC *Handbook of Accreditation* [online]. 2013, Revised 2015. [Viewed 10.08.2016]. Available from: <https://wascsenior.box.com/shared/static/oxgx719tnw5bn8b4kp28.pdf>

²³ Middle States Commission on Higher Education. *Characteristics of Excellence in Higher Education: Requirements of Affiliation and Standards for Accreditation*. [Viewed 12.09.2016]. Available from: <http://www.msche.org/publications/CHX-2011-WEB.pdf>

общоприетата практика; 4.15. „Завършилите успешно бакалавърска програма демонстрират компетентност в писмена и устна комуникация на английски език ... и възможности за продължаващо обучение, включително и **информационна грамотност**.”²⁴

С тези няколко примера отбелязахме, че чуждата практика поставя нужния акцент върху придобиването на информационни компетентности у студентите, като основа за тяхната бъдеща социална интеграция и професионална реализация. Но в българския модел нямаме такъв аналог. Разбира се, че сравняваме две (на пръв поглед несравними) акредитационни системи – американската и българската, но добрите образци трябва да се изтъкват и да се поставя за цел тяхното достигане.

Важно е да се коментира и анализира темата за подобряване на качеството на висшето образование, за да се насочат още повече усилия, средства и ресурси към модернизирането на висшите учебни заведения. Но не по-маловажен е въпросът за обуението на студентите и развиването на информационни компетентности. По този начин ще се достигне до едно по-високо равнище на висшето образование и ще се спомогне за постигането на целите от стратегията „Европа 2020“ за: интелигентен растеж - изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации, устойчив растеж - насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите и приобщаващ растеж - стимулиране на икономика с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване.²⁵

---

²⁴ NEASC's Commission on Institutions of Higher Education (CIHE). Standards for Accreditation. 2016. [Viewed 02.06.2016]. Available from:

https://cihe.neasc.org/sites/cihe.neasc.org/files/downloads/2016_Standards_for_Accreditation.pdf

²⁵ Европейска комисия. Съобщение на Комисията Европа 2020. Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010) 2020 окончателен. [Прегледан на 12.09.2016]. Достъпно от <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:BG:PDF>